

Martina Winkelhofer

VIATA DE ZI CU ZI
A ÎMPĂRĂTULUI

Franz Joseph
și curtea sa imperială

Cuvânt-înainte de Mihai-Răzvan Ungureanu
Traducere din limba germană de Alex Bärnthaler-Nebejea

POLIROM
2024

Cuprins

Cuvânt-înainte (Mihai-Răzvan Ungureanu) / 9

Organigrama curții imperiale în epoca împăratului Franz Joseph / 14

Lista ilustrațiilor / 17

Introducere / 19

I. O zi la curtea bătrânului împărat / 23

Băiașul împăratului • Curtea se trezește la viață • Aghiotanții • Vizitele de dimineață • Programul împăratului de dinaintea prânzului • Audiențele generale • Convorbire cu administratorul patrimoniului • Apar demnitarii • Prânzuri solitare pe masa din biroul împăratului • Schimbarea gărzilor • După-amiezi laborioase • Împăratul Franz Joseph în ochii apropiaților • Obligațiile de seară • Dineurile săptămânale • Masa împăratului • Ultima citire a documentelor • Împăratul la finalul zilei

II. Un împărat tânăr preia o curte veche de secole / 46

Împăratul Franz Joseph preia curtea • Un incendiu la Hofburg e gata să producă o catastrofă • Conteul Karl Grünne • Ministrul Finanțelor avertizează: curtea e în pericol de faliment • O comisie de anchetă îl șochează pe împărat • Marea reformă a curții • Împăratul nu tolerează concedieri • Vizite secrete la fostul împărat în Praga • Principele Franz Liechtenstein devine mare maestru al curții • Servitorilor li se interzic căsătoriile pentru 17 ani • Nenumărați copii nelegitimi la curtea împăratului creștin • Hofburgul ar trebui izolat

III. Structura curții / 63

Înalții funcționari ai curții • Direcția marelui maestru al curții • Direcția marelui șambelan al curții • Direcția marelui mareșal al curții • Direcția marelui maestru al grajdurilor • Cancelaria militară • Cancelaria cabinetului de miniștri • Direcția generală a fondurilor private • Ministrul casei imperiale

IV. Înalți funcționari, funcționari de rang inferior și servitori în livrea. Viața și munca la curte / 80

Un lampagiu sancționat e pus să învârtă proțapul • Rolul monarhului în viziunea lui Franz Joseph • Un loc de muncă la curte • Înalții funcționari imperiali • Funcționarii de rang inferior • Meseriașii curții • Servitorii în livrea • Franz Joseph abolește taxa de curte • Angajarea la curte • Jurământul de serviciu • Locuințele de la curte • Ajutoare sociale pentru angajați • Nu se aprobă orice căsătorie • Cercetarea disciplinară

V. Opulență și reprezentare: societatea de la curte / 101

Nobilimea elitistă de la curte • Accesul la curte • Complicata ierarhie a curții vieneze • Îndatoririle nobilimii • Așteptările lui Franz Joseph de la nobili • Înnobilări în vremea lui Franz Joseph • Recepția de Anul Nou • Balul curții, bal oficial de stat • Condiții de participare la Balul curții • Curtea se pregătește intens pentru marea festivitate a anului • Nobilimea de la curte o depășește în opulență pe cea de la curtea țarului • Balul de la curte, bal exclusivist pentru societatea de la curte • Procesiunea de Corpus Christi

VI. Anii fatidici 1866/1867 / 123

Austria se transformă într-o monarhie dualistă • Constituția • Parlamentul va aproba bugetul curții • Principele Konstantin Hohenlohe devine mare maestru al curții • Un neamț în fruntea curții austriece • Marele pachet de austeritate • Lipișanii sunt scoși la licitație • Curtea primește un departament de control • Controverse legate de divulgarea costurilor exagerate ale curții • Palatul Augarten devine reprezentanță culturală a curții • Prințesa Marie Hohenlohe preia atribuțiile împărătesei • Curtea se pregătește pentru viitor

VII. Anii de aur / 136

Atitudinea marelui maestru Hohenlohe față de societatea de la curte • Curtea recrutează personal • Problema muncii neperformante • Salariile cele mai mici cresc considerabil • Marea reformă salarială de la curtea vieneză • Introducerea unui fond modern de pensii • Asigurare pentru muncitorii temporari • Înființarea grădiniței cu program prelungit • Serviciul de urgențe medicale • Abuzuri la farmacia curții • Reformele lui Hohenlohe, un câștig pentru curte?

VIII. Finanțele curții / 148

Trezoreria curții și Ministerul Finanțelor • „Zestrea” curții • Tânăra republică distruge registrele de cheltuieli ale curții • Cheltuielile curții • Adoptarea Constituției: Parlamentul decide bugetul curții • Austria și Ungaria cofinanțează curtea • Veniturile curții • Patrimoniul curții • Bunurile private ale împăratului

IX. Arta și cultura la curtea împăratului Franz Joseph / 156

Împăratul Franz Joseph și artele • Tânărul împărat rupe relațiile cu Academia de Arte • Marele șambelan, contele Karl Lanckoroński • Tânărul împărat numește ca director al Teatrului Imperial un partizan al revoluției condamnat • Contele Franz Crenneville, militarul strict, și colecțiile imperiale de artă • Angajamentul împăratului Franz Joseph pentru viitorul colecțiilor • Poziția dificilă a lui Gustav Mahler la Opera Imperială • Marele maestru al curții Montenuovo îl sprijină pe directorul detestat • Cenzura devine o problemă

X. Familia imperială și viața privată / 167

Împăratul Franz Joseph în rol de cap al familiei • Ramurile Casei de Habsburg • Sarcinile membrilor familiei • Împăratul controlează totul • Duminicile în familie • Corespondența dintre împărat și familia sa • Rolul împăratului în disputele de familie • Selectarea anturajului • Familia imperială încearcă să-și exercite influența

XI. Scandaluri la curte / 175

Funcționarii curții vând informații • Declarații imperiale pe hârtie igienică • Poze nud în camera pentru argintărie • Un arhiduce se căsătorește cu o prostituată • Apel la Curtea Supremă împotriva împăratului făcut de un arhiduce • Viena ridiculizează nepotismul marelui maestru

XII. Curtea și politica / 185

Tânărul împărat și consilierii săi • Înalții funcționari imperiali și importanța lor politică • Demnitarii curții sunt convocați în Camera Nobililor • Marele maestru al curții Hohenlohe votează în favoarea legilor matrimoniale liberale • Conservatorii critică liberalismul curții • Împăratul și curtea se declară în favoarea sufragiului universal • Marele maestru al curții Montenuovo vrea să îl demită pe prim-ministru

XIII. Vremuri de răscruce. Curtea în criză / 196

Marele maestru al curții e bolnav și își pregătește urmașul • Prințul Rudolf Liechtenstein • Moartea lui Konstantin Hohenlohe • Corupție în gospodărirea curții • Directorul cancelariei intervine dur • Sinuciderea marelui maestru al bucătăriei • Verificări stricte în toate departamentele • Avertismente din cauza lenjeriei murdare • Măsuri de austeritate • Pisicile din bucătărie cad victime măsurilor de austeritate • Invazie de șoareci la Hofburg • Încăierare în Direcțiunea generală • Căsătorii nepotrivite • Împăratul prins între tradiție și deschidere • Demnitarii curții îi critică pe tinerii Habsburgi cu vehemență

XIV. Ultimii ani de domnie ai împăratului Franz Joseph / 207

Singurătatea bătrânului împărat • Marele maestru al curții Liechtenstein o liniștește pe Katharina Schratt • Principele Alfred Montenuovo devine ultimul mare maestru al curții • Dușmănia dintre marele maestru al curții și moștenitorul tronului • Căsătoria morganatică a lui Franz Ferdinand complică protocolul la curte • Disensiuni ireconciliabile divizează curtea • Împăratul e tot mai bolnav • Se limitează numărul audiențelor • Funeraliile moștenitorului tronului asasinat generează nemulțumiri • Protocolul curtenesc e criticat public • Ziarul muncitorilor socialiști apără curtea și împăratul • Întreaga curte îl îngrijește pe bătrânul împărat • Moartea împăratului Franz Joseph

XV. Sfârșitul curții / 224

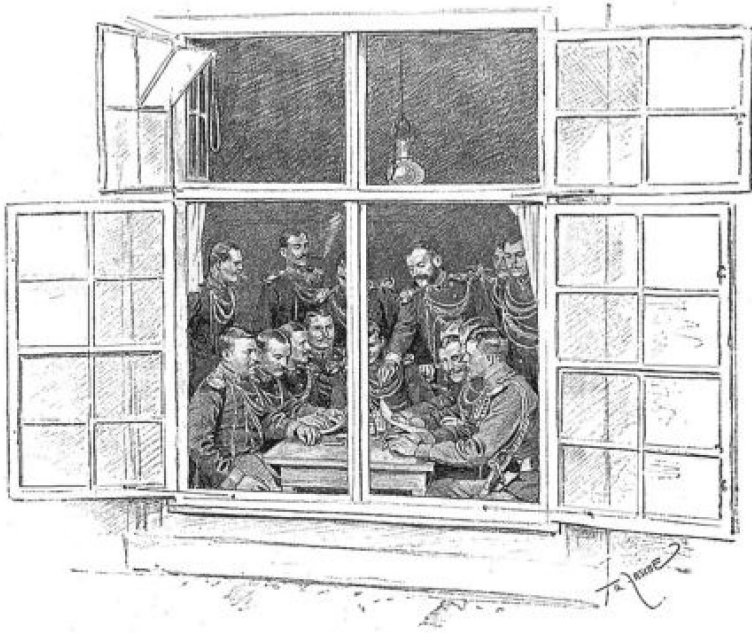
Funeraliile împăratului Franz Joseph • Schimbări la curtea împăratului Carol • Sfârșitul monarhiei • Republica preia curtea • Curtea are un administrator de stat • Desființarea celor patru mari direcții ale curții • Probleme privind patrimoniul curții • Nimeni nu are nevoie de personalul de la curte • Pierderea securității sociale • Lichidarea curții în 1921 • Epoca „puiului prăjit vienez” ia sfârșit

Mulțumiri / 233

Surse bibliografice / 236

Note / 240

Index / 249

Serviciu în camera de gardă.

Direcția marelui șambelan al curții

La conducerea echipei de subordonați ai direcției marelui șambelan al curții (*Oberstkämmererstab*) se afla un *Oberstkämmerer*, care reprezenta cea de-a doua funcție ca rang la curtea imperială, după cea de *Obersthofmeister*. Marele șambelan avea două mari domenii de activitate: administrarea colecțiilor imperiale de artă și controlul accesului la curte. Nucleul acestei echipe era *Oficiul marelui șambelan al curții* (*Oberstkämmereramt*), condus de un director de cancelarie, prin mâinile căruia treceau toate actele oficiului. Cancelaria era populată de concepțiști* și secretari, precum și de faimoșii „examinatori ai probelor genealogice” (*Ahnenprobenexaminatoren*), specialiști în domeniul lor care verificau cu acribie fiecare arbore genealogic și certificat de căsătorie și confirmau adecvarea pentru

* În Austro-Ungaria, funcționar care elaborează proiecte, concepte, soluții la diverse probleme, programe, teorii etc.

o anumită poziție de la curte doar în cazul în care toți cei șaisprezece înaintași din înalta aristocrație aparțineau într-adevăr înaltei nobilimi.

Marele șambelan al curții răspundea de toate colecțiile Casei de Habsburg. De *Tezaurul Casei de Habsburg-Lorena*, din care făceau parte colecțiile de bijuterii și de coroane, se îngrijeau un mare tezaurar și patru sau cinci bijutieri. Ei asigurau păstrarea în bună stare și în condiții de siguranță a vechiului și extrem de valorosului tezaur, de o importanță simbolică inestimabilă pentru Habsburgi. Diademele și colierele cu diamante păraseau depozitele sigure doar cu ocazia balurilor imperiale sau a evenimentelor de reprezentare, purtate fiind în primul rând de împărăteasă, însă împrumutate la ocazii speciale și arhiduceselor. Giuvaerele prețioase se manipulau doar sub supravegherea marelui șambelan, însă nici acesta nu avea acces la ele decât în prezența tezaurarului, care avea, la rândul lui, un set de chei pentru vitrine, cei doi putând deschide încuietorile doar împreună. O măsură internă de siguranță.

De mare însemnătate culturală era o altă responsabilitate a marelui șambelan, anume *Colecțiile casei imperiale de istorie a artei*, care se aflau din 1891 în actualul Kunsthistorisches Museum. Din acestea făceau parte *Galeria de pictură (Gemäldegalerie)*, *Colecția de antichități (Antikensammlung)*, *Cabinetul de medalii și monede (Münzen- und Medaillenkabinett)*, *Colecția de arme și de artă industrială (Waffen und kunstindustrielle Sammlung)* și *Biblioteca imperială (Hofbibliothek)*. Biblioteca nu era deschisă publicului. Îndreptățiți să împrumute volume erau doar funcționarii de la curte, consilierii imperiali, diplomații, profesorii universitari și conferențiarilor privați, precum și personalul bibliotecilor, arhivelor și muzeelor publice⁴⁰. Cei aproximativ 30 de curatori și funcționari care deserveau colecțiile de istoria artei erau subordonați directorului cancelariei administrative. De *Muzeul imperial cezaro-crăiesc de științele naturii (k. u. k. naturhistorisches Hof-Museum)* țineau departamentele de zoologie, botanică și geologie-paleontologie, cu alți circa 30 de angajați. Curtea susținea cercetarea științifică a colecțiilor, permițând inclusiv accesul instituțiilor externe. Colecțiile de științele naturii sau de arte puteau găzdui prelegeri științifice, însă întotdeauna în prezența unui reprezentant al marelui șambelan⁴¹.

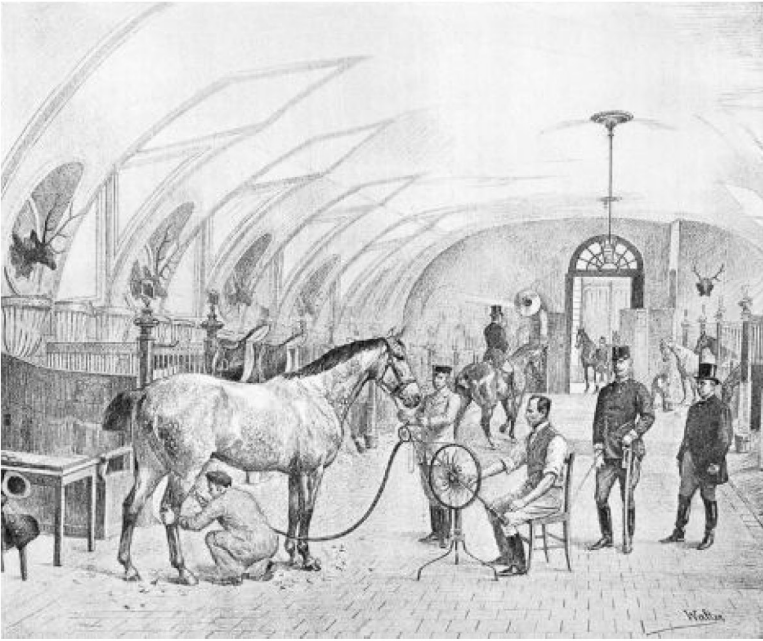
Direcția marelui mareșal al curții

La cârma echipei marelui mareșal al curții (*Obersthofmarschallstabe*) se afla un *Obersthofmarschall*, consilierul juridic al curții imperiale. Până în secolul al XVIII-lea, acesta îndeplinise funcția de autoritate judecătorească pentru toți angajații de la curte, dar pe vremea lui Franz Joseph rezolva exclusiv chestiunile juridice ale familiei împăratului. Mareșalul curții a fost scutit de implementarea mării reforme a dreptului civil din 1895 a lui Franz Joseph și a acționat până la finalul monarhiei în baza reformei lui Iosif al II-lea, care era mult mai complicată, însă ferea curtea de alte inconveniente: nu se aplica principiul transparenței valabil din 1895 pentru toate procesele și se evita astfel ca publicul să afle detaliile câteodată jenante despre acțiunile intentate membrilor dinastiei⁴².

Mareșalul curții trebuia, la rândul lui, să fie descendentul unui conte, ca și marele șambelan, și să posede studii juridice. Conducea cea mai mică direcție a curții, care nu costa aproape nimic. Numărul angajaților era de circa 30, fiind sub conducerea unui director al *Biroului mareșalului*. Lucrau aici în mare parte concepțiști, traducători, evaluatori (de bunuri, dar și de monede și antichități). Familia împăratului intra sub jurisdicția exclusivă a *Senatului juridic pentru litigii*. Angajații de rând ai curții aveau de-a face cu mareșalul doar în cazul în care se declanșa un proces disciplinar împotriva lor. În cazul în care se ajungea la trei muștrări și o notificare de concediere, se întrunea comisia disciplinară condusă de *Obersthofmeister* pentru a se analiza acel caz.

Direcția marelui maestru al grajdurilor

Direcția marelui maestru al grajdurilor (*Oberststallmeisterstab*) ocupa locul al doilea în clasamentul celor mai costisitoare structuri departamentale de la Hofburg, imediat după cea a marelui maestru al curții. Întreținerea, repararea și îngrijirea grajdurilor imperiale, ale hergheliilor și flotei de vehicule a curții de la Wagenburg generau costuri imense. Asistența veterinară acordată cailor (al căror număr era uneori de câteva sute) costa și ea o

O privire în grajdurile imperiale.

avere. În ceea ce privește numărul de angajați, grajdurile imperiale ocupau locul al doilea, aici lucrând cel mai numeros personal necalificat.

Marele maestru al grajdurilor (*Oberstallmeister*), al patrulea și cel cu rangul cel mai puțin important dintre cei mai înalți demnitari ai curții, trebuia să fie un bun și dovedit cunoscător al cabalinelor. Funcția nu era una onorifică, ci presupunea numeroase cunoștințe temeinice. Împăratul Franz Joseph nu numea în această funcție decât experți în domeniu. Aceștia proveneau în mare parte din familiile de aristocrați recunoscute în monarhie pentru succesele lor în creșterea cailor, spre exemplu cei din familiile Kinsky, Liechtenstein sau ramura boemă a familiei Thurn und Taxis.

Conducerea curentă a departamentului era asigurată de directorul *Oficiului marelui maestru al grajdurilor (Oberstallmeisteramt)*, cu secretarii și adjuncții săi, în total circa zece persoane. Marele maestru numea „băieții nobili”, adică tinerii aristocrați care îndeplineau rolul de paj în cadrul evenimentelor de la curte. *Departamentul veterinar*, școlile imperiale de călărie, *Grajdurile curții (Hof-Zugställe)* cu birjari imperiali, furajori și instructori, *Wagenburgul*, *Depozitul imperial de furaje (Hof-Fouragemagazin)*,

precum și încărcătorii de arme și lacheii personali cezaro-crăiești, în total în jur de 200 de persoane, aparțineau de *Grajdurile cezaro-crăiești* ale curții imperiale (*k. u. k. Hofmarstall*). *Oberstallmeister*-ul mai administra și *Hergheleile imperiale* (*Hofgestüte*) de la Kladrub și Franzenshof din Boemia și cea din Lipizza.

Mareșalul curții în Ungaria

Funcția de *mareșal al curții în Ungaria* (*Hofmarschall in Ungarn*) a fost creată abia în 1895. Mareșalul curții superviza Oficiul mareșalului (*Hofmarschallamt*) curții maghiare, parohia și curtea imperială din Budapesta, administrația palatului din Budapesta (aceeași care administra și castelul Gödöllö), administrația grădinilor imperiale din Budapesta și Gödöllö, precum și domeniul imperial de vânătoare Gödöllö. Mareșalul curții din Ungaria era însă subordonat marelui maestru al curții din Viena.

La curte, dar nu sub jurisdicția ei, se mai găseau *Cancelaria militară*, *Cancelaria cabinetului* și *Direcția generală a fondurilor private și de familie*.

Cancelaria militară (*Militärkanzlei*) a împăratului nu era finanțată din bugetul curții, ci din cel al armatei. Cancelaria aparținea împăratului în calitate de comandant suprem al armatei și asigura schimbul de corespondență direct dintre împărat și armată, fără a mai trece prin guvern. În cadrul cancelariei militare activau o direcțiune proprie, o registratură, un departament de expedieri și diverși secretari. Tot de Cancelaria militară țineau aghiotantul general și toți *Flügeladjutanten*, salariile lor fiind plătite de Ministerul de Război.

Cancelaria cabinetului (*Kabinettskanzlei*), pe de altă parte, reprezenta legătura oficială dintre împărat și guvernul său. Toate comunicările miniștrilor se adunau în Cancelarie. Cancelaria cabinetului era responsabilă și de organizarea „comunicării cu poporul”. Toate audiențele se organizau prin Cancelarie. După adoptarea Constituției din 1867, finanțarea Cancelariei a fost asigurată din bugetul de stat, strict diferit de bugetul curții. Conducerea cabinetului dispunea și de o conducere proprie compusă dintr-un

director, o registratură separată precum și concepțiști, adjuncți, secretari, servitori și curieri.

Direcția generală a celor mai mari fonduri private și de familie (Generaldirektion der allerhöchsten Privat- und Familienfonde) administra averile personale ale casei imperiale și nu făcea nici ea parte din administrația curții. Salariile angajaților erau plătite exclusiv din fondurile personale ale împăratului.

Curtea imperială și-a păstrat statutul special și după adoptarea Constituției și s-a străduit din răspuțeri să-și mențină statutul independent față de administrația statului. Curtea nu putea constitui subiectul dezbaterilor publice, nici să fie asociată cu deciziile politice sau militare. Din acest motiv, îi era interzis să comunice direct cu ministerele. Orice corespondență externă, dar și orice anunț al curții se realiza exclusiv prin intermediul ministrului de Externe, care îndeplinea concomitent și funcția de *Ministru al casei imperiale (Minister des Kaiserlichen Haus)*⁴³.

Curtea se afla în afara sferei de aplicare a legilor teritoriale. Conform Articolului 1 al Legilor municipalităților Imperiului (*Reichsgemeindengesetz*) din 5 martie 1862, legile în vigoare nu se puteau aplica în niciuna dintre reședințele, castelele sau imobilele desemnate ca locuințe ale împăratului sau ale celor mai înalți demnitari, nici chiar în parcurile aferente acestora. Chiar și jurisdicția poliției asupra curtenilor și angajaților curții se oprea la porțile palatului. Pe teritoriul curții puteau interveni doar forțele imperiale de securitate proprii.